

Antoni Palau i Verdera

(1734-1793)

El botànic que introduí la sistemàtica de Linné a Espanya

TEXT: Pasqual Bernat

Antoni Palau i Verdera va néixer el vint-i-tres de febrer de 1734 a Blanes (la Selva). El seu pare era Josep Palau, botiguer, i la seva mare Paula Verdera i Palau, tots dos també fills de Blanes. A banda d'aquestes dades no hem trobat cap pista més sobre la trajectòria vital del nostre home durant les tres primeres dècades de la seva vida. Hem d'esperar a 1766 per tenir-ne notícia, quan, ja amb 32 anys, ingressava a la Reial Conferència Física de Barcelona.

Efectivament, és a partir de la sol·licitud d'ingrés en aquesta corporació científica que ell mateix ens informa que en aquella data exercia la professió d'apotecari a la vila de Tordera. Sembla que va fer els estudis d'apotecari a Barcelona, atès que ell mateix ens informa que havia estat deixeble de Josep Salvador (1690-1761), apotecari i botànic barceloní de gran renom, probablement fent les pràctiques en la seva botiga. Un mestratge que degué proveir Palau d'un primer bagatge de coneixements botànics que sens dubte va contribuir de forma decisiva en la seva formació científica.

La principal contribució de Palau a la Reial Conferència Física de Barcelona va ser la memòria que amb l'extens nom de Disertación botánica médico económica sobre el sen Itálico o Barcelonés.

Antoni Palau i Verdera va ser un dels màxims exponents de la botànica espanyola del segle XVIII. El seu coneixement exhaustiu de la morfologia i de la taxonomia vegetal el van convertir en un dels botànics sistemàtics més competents de l'època. Va ser, també, un dels principals artífexs de la introducció del mètode de classificació de les plantes de Carl von Linné en la botànica hispànica.

Pruébase como específicamente no es distinto del alexandrino u oriental. Explicanse sus virtudes en la medicina, su cultivo y la utilidad que de él resultaría al público que va llegir el 6 de maig de 1773 i que tractava sobre el senet (*Senna italica*), planta medicinal de la família de les lleguminoses amb virtuts laxants i purgants.

El senet és una planta pròpia del nord d'Àfrica que en l'època en què Palau llegia la seva memòria acadèmica també es conreava al Principat, sobretot en àrees del nord del Maresme. Els principals consumidors eren els apotecaris que a causa del preu més baix de la varietat africana, tot i la seva importació, la preferien a la que es produïa en el mateix país. Palau coneixia perfectament aquesta planta, atès que Tordera n'era un dels principals llocs de producció. En el seu treball, probablement vetllant pels interessos dels seus convilatans, feia una defensa a ultrança de la varietat autòctona davant la varietat estrangera. Utilitzant els seus coneixements botànics, el nostre apotecari situava la qualitat de la varietat local com a superior a la de la importada. Assegurava que els principis terapèutics obtinguts de les plantes africanes eren molt menys actius que els que proveïen els exemplars conreats al país. Quali-

ficava el senet africà de "dolent" i "sospitós" afegint que la droga que se n'obtenia era tan barata que "su precio corresponde a su vileza".

En aquell mateix any 1773 Antoni Palau guanyava per oposició la plaça de segon catedràtic del Real Jardín Botánico de Madrid que havia quedat vacant el 1771 per la mort de Miquel Barnades i Mainader (1708-1771). D'aquesta manera el nostre home accedia al grup dirigent de la botànica hispànica d'aquella època.

En aquesta institució desenvolupà una intensa activitat docent que va ser complementada amb una constant labor científica al capdavant de les corresponsalies que, escampades arreu del territori espanyol, consistien en l'intercanvi d'informació botànica de tota mena. L'objectiu d'aquesta xarxa de corresponsals era el d'aprofundir en el coneixement de la flora peninsular.

Les corresponsalies es van començar a nomenar a partir de 1783, data d'aprovació del reglament del Real Jardín Botánico de Madrid, d'acord amb els mèrits presentats pels candidats o a partir d'informació de persones amb un coneixement botànic contrastat. Van recaure principalment en apotecaris, metges, cirurgians i religiosos. Ser corresposal del Jardí es considerava un mèrit preferent per a les comissions reials i del Protomedicat. Amb això es potenciava l'interès en exercir aquesta tasca, alhora que s'obria una via de possible manipulació, en unir-se íntimament l'activitat científica i el prestigi social.

Aquestes prerrogatives van motivar que les places de corresponsals fossin altament cobejades, provocant que en el seu atorgament intervinguessin fins i

Senna alexandrina Mill.

DIBUIX DE NOEMÍ JIMÉNEZ

En la seva memòria llegida a Barcelona el 1773, Antoni Palau i Verdera intenta demostrar que el senet itàlic o barcelonès és la mateixa espècie que el senet alexandrí o oriental. Per Palau, el senet que es cultiva al Maresme és la varietat cultivada del senet oriental, que ell considera la varietat silvestre.

En aquest punt Palau va errar, ja que efectivament es tracta de dues espècies diferents classificades dins el mateix gènere. El primer correspon al senet de fulla ampla, antigament *Cassia obovata* i actualment denominat *Senna italica*. Tot i que es troba a l'estat silvestre en una gran part de l'Àfrica i l'Àsia, el seu nom itàlica li ve donat pel fet que era àmpliament cultivat a Itàlia. El segon correspon al senet de fulla estreta, *Cassia acutifolia* o *angustifolia*: és el senet alexandrí, oriental, d'Egipte, etc., actualment denominat *Senna alexandrina*.

Palau, recorrent la bibliografia disponible sobre els dos senets, es fixa en les diferències morfològiques de les fulles (amples o estretes) i les considera insuficients per a distingir les dues plantes com a espècies diferents. Si hagués tingut la possibilitat d'observar les dues plantes senceres, segurament hauria tret una conclusió diferent, ja que *Senna italica* fa unes llavors que disposen d'arestes prominents, la qual cosa no s'observa a les llavors de *Senna alexandrina*.

tot persones de la família reial.

Palau va desenvolupar la seva tasca amb gran diligència. Va mantenir una sostinguda i abundant correspondència amb tots els corresponsals, aportant moltes dades que servirien per a la con-

fecció de treballs florístics posteriors. En alguns casos els corresponsals enviaven exemplars de plantes que desconeixien i que Palau determinava enviant al remitent les indicacions bibliogràfiques necessàries per al seu

coneixement. Aquesta mena de magisteri a distància testimonia d'alguna manera la capacitat de comunicació científica del nostre personatge.

Antoni Palau va tenir com a corresponsals oficials a Catalunya dos vells coneguts: el metge Pau Balmas i l'apotecari Antoni Sala. Tots dos figuraven entre els fundadors el 1764 de la Conferència Fisicomatemàtica Experimental. El primer n'era el Director de botànica i hi tenia la càtedra de botànica i d'història natural, i figurà també entre els membres de l'Acadèmia Mèdico-Pràctica de Barcelona.

Sembla, però, que el nomenament de Balmas tingué un caràcter més aviat honorífic, i que el veritable corresposal a Barcelona de Palau va ser, de 1783 a 1793, Antoni Sala. Palau també va mantenir una fluïda correspondència amb l'herbolari Josep Peix, botànic pràctic sense titulació acadèmica però amb un gran coneixement del món vegetal, i que el mantingué puntualment informat de l'activitat científica de la capital catalana.

Des de feia temps el sistema linneà de classificació vegetal era l'habitual a la majoria dels països europeus i només a França s'hi mostraven grans reticències. Calia doncs posar la botànica hispànica a nivell internacional. Es va decidir

dotar el Jardí dels textos necessaris per tal d'introduir a la docència aquest nou sistema de classificació i nomenclatura vegetal. Una empresa que va consistir en la traducció al castellà de les obres bàsiques del botànic suec. Palau, amb una convicció linneana decidida, va ser l'elegit per les autoritats docents del Jardí Botànic de Madrid per dur a terme les traduccions. En aquest sentit, l'any 1778 va aparèixer l'Explicación de la Filosofía y Fundamentos botánicos de Linneo i de 1784 a 1788 els vuit volums de la Parte práctica de botánica del caballero Carlos Linneo. Aquesta obra magna era la traducció castellana del *Species plantarum* de l'autor suec, a la qual Palau va afegir nombroses localitats i noms vulgars de plantes espanyoles d'acord amb documentació pròpia i amb la ja publicada per altres botànics espanyols. D'aquesta manera el nostre home es guanyava el títol de principal introductor del mètode linneà a Espanya.

Antoni Palau va ser un dels màxims exponents de la botànica espanyola del seu temps. Va ser un dels sistemàtics més competents de l'època, amb un coneixement exhaustiu de la morfologia i de la taxonomia vegetal àmpliament demostrat en les seves acu-

rades descripcions de plantes. A ell es deu, per exemple, la descripció de l'*Aloysia citrodora*, la marialluisa, que Palau dedicà a la princesa d'Astúries Maria Lluïsa, esposa del futur Carles IV. Antoni Palau i Verdera moria a Madrid el 1793, a 59 anys, encara jove per prosseguir una carrera que sens dubte hauria continuat aportant noves i valuoses contribucions a la ciència i el coneixement.

Pasqual Bernat és doctor i màster en Història de la Ciència per la Universitat Autònoma de Barcelona, i s'ha especialitzat en història de les ciències de la vida dels segles XVIII i XIX. És autor de diverses monografies i nombrosos articles sobre aquest tema. <http://www.xtec.cat/~pbernat/>

BIBLIOGRAFIA

- Ametller, J. 1877. Breve reseña de los naturalistas que vieron la primera luz en la provincia de Gerona VI. Don Antonio Palau y Verdera. Revista de Gerona, 45-47.
- Bernat, P. 2008. Antoni Palau i Verdera (1734-1793). Un botànic blanenc de la Il·lustració. Blanda, 11, 20-29.
- Cabarasa, J.M. 1989. Botànica i botànics dels Països Catalans. Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- Jordi González, R. 1992. El Discurs de 1773 de l'apotecari Antoni Palau i Verdera sobre el senet barceloní des d'una perspectiva farmacològica i d'interès social per l'economia catalana. Gispert, Barcelona.
- Puerto, F.X. 1988. La ilusión quebrada. Botànica, sanidad y política científica en la España ilustrada. Serbal / Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Barcelona.